

Анатолій БІЛІТЮК: ЛЬОНАРСТВО І ХМЕЛЯРСТВО ЗМІЦНЯТЬ ЕКОНОМІКУ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ

– **Анатолію Петровичу, після реформування сільського господарства в Україні і переведення його на ринкові умови минуло понад 15 років. Що змінилось, які позитивні та негативні процеси відбулися в аграрному секторі Волині?**

– Ви знаєте, що за період з 1950 по 1990 рік у нашому Поліському краї завдяки великим зусиллям трудівників села було досягнуто значних результатів у розвитку сільського господарства. Так, як свідчить державна статистика, у 1989-1990 роках в області вироблялося 1 млн. 200 тонн зерна (або по тонні на кожного жителя, а це третій показник на той час у світі), погектарний збір зерна становив 36 ц/га, а за інтенсивністю технології – 45 ц/га пшениці. Валове виробництво цукрових буряків і картоплі було доведено до мільйона тонн відповідно (по тонні на жителя області). У господарствах і населення утримувалося 912 тис. голів ВРХ, у т.ч. корів – 312 тис. і свиней – 470 тис. голів. Вироблялось 571,9 тис. тонн молока, 118,4 тис. тонн м'яса; надій на фуражну корову дорівнював 2952 кг молока. На одне колективне господарство і радгосп припадало по 30-50 тракторів, 20-30 автомобілів та по 20 збиральних комбайнів різного призначення.

Цьому передувала **колективізація сільського господарства**. Для вирішення всіх виробничих питань у колективних господарствах держава створила МТС, де було сконцентровано ґрунтообробку, посівну та збиральну техніку, яка залучалась до виконання основних сільськогосподарських робіт. Коли колгоспи і радгоспи організаційно та економічно зміцніли, були підготовлені кадри, держава безкоштовно передала з МТС техніку в господарства, а створена РТС виконувала її ремонт і технічне обслуговування.

Другим етапом, тобто з 1970 по 1980 рік, рішенням державних органів на районні об'єднання «Сільгосптехніка» і «Сільгоспхімія» було покладено постачання державним та колективним господарствам сільськогосподарської техніки, а також її технічне обслуговування, доставку мінеральних добрив і хімічних засобів. Добування ними торфу для виготовлення торфогнойових компостів, здійснення вапнування кислих ґрунтів, хімічного захисту сільськогосподарських культур здійснювалося повністю за рахунок державних коштів. За пільгові кредити господарства купували нову сільськогосподарську техніку. Це була серйозна державна допомога виробникам рослинницької та тваринницької продукції.

На третьому етапі, з 1980 по 1990 рік, за рахунок державних субсидій у господарствах проводилося масштабне осушення й освоєння (введення в сільськогосподарське виробництво) заболочених земель. За цей час у кожному районі в потужних господарствах було збудовано великі комплекси з виробництва молока і м'яса, плеєнні ферми з вирощування ВРХ і свиней. Здійснювалась значна диференційована доплата господарствам за високоякісні про-

Вирішення проблеми продовольчої безпеки України можливе лише за рахунок створення системи продовольчої безпеки кожного регіону з налагодженим організаційно-економічним механізмом. Основне значення для формування такого механізму мають регіональні чинники, які тісно переплітаються з макро- та мікроекономічними факторами. На Волині він складається із сукупності таких умов: обсягу власного виробництва продовольства і його окремих видів; його стійкості, надійності збереження продуктів харчування; купівельної спроможності населення; обсягу продовольства, цін, наявності фінансових ресурсів.

Прокоментувати продовольчу перспективу України та окремих регіонів, зокрема Волинської області, ми попросили завідувача відділом рослинництва Волинського інституту агропромислового виробництва НААН України **А.БІЛІТЮКА**, 35 років життя якого пов'язані із сільськогосподарським виробництвом і наукою.

БІЛІТЮК Анатолій Петрович – учений-агроном, кандидат сільськогосподарських наук, доктор філософії. Автор і співавтор 8 сортів озимого тритикале, жита і люпину. Опублікував три монографії з питань технологій вирощування озимих і ярих зернових культур та 140 наукових статей у фахових виданнях України з проблем зернової галузі.

даного молодняка (350-400 кг), живої ваги ВРХ і (100-120 кг) свиней та за здачу охолодженого молока жирністю 3,5-4,0%.

За свою продуктивну працю працівники полів, ферм і механізатори своєчасно отримували достойну заробітну плату та преміальні. За виконання й перевиконання державних завдань з продажу цукросировини й льону керівники і спеціалісти отримували від відповідних заводів 5-10 посадових окладів як премію. Всі користувалися оплачуваною відпусткою, купували легкові автомобілі, будували добротні житлові будинки, вчилися самі та вчили безкоштовно своїх дітей в інститутах, технікумах та ПТУ. Все це стимулювало у хліборобів мотивацію до праці.

Звичайно, було багато невирішених питань, допущених перекосів, мало місць надмірне адміністрування. Проте в повсякденній діяльності владних структур своєчасно вживались заходи щодо їх виправлення й недопущення в господарській діяльності кожного виробничого підрозділу. **Але в центрі уваги влади завжди була людина-хлібороб**. Ніколи вона не залишалась наодинці із собою, ніхто не говорив їй, що вирішення болючих питань – це її проблеми. Все робилося заради людей, щоб з кожним роком їм жилося краще. Так було в недалекому минулому.

– **На Ваш погляд, які на сьогодні є проблеми і перспективи в сільськогосподарському виробництві?**

– Виступаючи на міжнародній конференції в Луцьку 26 травня 2011 року на тему «Актуальні проблеми розвитку регіональних АПК», губернатор **Б.Клімчук** і куратор АПК області **В.Карпюк** наголосили на необхідності розробки механізмів ефективного реформування аграрного сектора Волині, поклавши в основу пріоритетний напрямок відродження сільськогосподарського виробництва в нових ринкових умовах. Зокрема, наголос було зроблено на проблемі відродження ведення м'ясного скотарства, розширення площ посіву цукрових буряків, ріпаку, жита і гречки, відновлення індустрії виробництва льону й хмелю, розвитку окремих сегментів галузі рослинництва й тваринництва в контексті забезпечення продовольчої безпеки населення області.

Зокрема, як свідчать результати 2011 року, в області вироблено сільськогосподарської продукції на суму 3,3 млрд. грн. (у порівняльних цінах 2005), що на 8,9% більше, ніж у 2010 році. В аграрних підприємствах виробництво зросло на 13,5%, а в господарствах населення – на 7,2%. За цільовими виробничими програмами в розвиток АПК вкладено понад 25 млн. грн. державних коштів, зокрема: на будівництво й реконструкцію тваринницьких приміщень, закладення молодих садів, на закупівлю корів, розвиток селекції в тваринництві та птахівництві. Як підсумок, валове виробництво зернових культур становило 748,7 тис. тонн, у т.ч. в сільськогосподарських підприємствах – понад 375 тис. тонн. Зібрано 1100 тис. тонн картоплі, 270 тис. тонн овочів, продано 623,7 тис. тонн цукрових буряків, вироблено 127 тис. тонн м'яса, 450

тис. тонн молока та 197 млн. шт. яєць. Це вселяє надію й окреслює перспективи подальшого розвитку сільського господарства області.

– Як Ви вважаєте, що найбільше хвилює хліборобів? На чому слід зосередити увагу під час ведення землеробства й тваринництва?

– Ринкові реформи призвели до того, що виробництво сільськогосподарської продукції перейшло в основному в сектор особистих підсобних господарств та фермерів, з примітивними технологіями, високими виробничими витратами, низькою ефективністю. Світовий досвід доводить, що висока ефективність сільського господарства забезпечується тільки у великих підприємствах, які в змозі ефективно використати новітню техніку й ресурсозберігаючі технології. Аналіз роботи всіх категорій господарств області свідчить, що в останні три роки простежується тенденція укрупнення сільськогосподарського й переробного виробництва, однак поки що продовольча безпека нашого регіону ще залишається на невідповідному рівні.

Відомо, що наші поліські ґрунти бідні на поживні речовини. Якщо раніше у сівозмінах Лісостепової зони вносилося по 10-12 т/га органіки, а в Перехідній і Поліській зонах – по 14-16 т/га, то тепер – лише 3-4 т/га. Щоб покращити цю ситуацію, компенсувати нестачу ґною в сільськогосподарських підприємствах і фермерських господарствах, потрібно суворо дотримуватись сівозмін з насиченням у них посіву до 15-20% багаторічних трав, гороху, викосумішей, люпину й сої, які після себе в ґрунті залишають від 50 до 100 кг/га біологічного азоту (це дасть можливість на 100кг/га зменшити використання технічного азоту в діючій речовині). У Європі дотримання сівозмін становить 100%, а в США – 82%. Це сприяє накопиченню органіки, скороченню хвороб і застосуванню хімікатів, при цьому в 5 разів зменшується забур'яненість полів, на 15-20% збільшується приріст урожаю за однакових витрат. Для забезпечення ґрунту органікою слід широко використовувати пріорювання рослинних решток бур'янів, кукурудзи, картоплі, солом зернових культур (а не спалювати їх), а також сидеральних культур. Якнайшвидше потрібно ввести в дію наявний резерв щодо нарощування виробництва рослинницької та тваринницької продукції на меліорованих та осушених землях; на 49,7% площ слід провести розкислення ґрунтів. Площу малородючої ріллі зменшити на 10 тис. га за рахунок її заліснення, навколо водоймищ на відстані 18 км не вирубувати ліси, довести в цілому заліснення території Волині не менше як до 30%.

Необхідно також ширше використовувати наукові розробки нашого інституту для запровадження технологій вирощування зернових, просяних і технічних культур чотирьох рівнів ресурсного забезпечення господарств усіх форм власності: від варіанта мінімального застосування агротехнічних операцій при мінімальному застосуванні добрив та з використанням традиційних найпоширеніших зразків вітчизняної техніки до варіанта залучення інноваційних високих технологій із застосуванням всього необхідного комплексу добрив і засобів захисту рослин та високопродуктивної нової техніки як вітчизняного, так і зарубіжного виробництва. Такий підхід створить методичну основу розробки бізнес-планів у сфері агробізнесу й формування техніко-економічних і фінансових показників діяльності господарств аграрної сфери АПК області.

Якщо 219 сільгоспдприємств ще самостійно вирішують питання обробітку ґрунту, посіву та збирання сільськогосподарських культур, то технічна оснащеність 700 фермерських та 160 тисяч особистих селянських господарств (ОСГ) залишається надто низькою. Так, у других є лише 656 тракторів і 276 зернозбиральних комбайнів, у третіх – 15 246 і 2498 одиниць цієї техніки відповідно. Тому є суттєві проблеми з веденням сільськогосподарського виробництва. Невипадково за 2006-2010 роки чисельність ОСГ в області зменшилась на 6412 (3,8%) від їх загальної кількості, у розпорядженні яких є 57,1% розпайованої землі.

З огляду на це першочерговим напрямом є: виділення пільгових довгострокових (на 10-15 років) кредитів (під 3-5% річних) на закупівлю господарствами техніки різного призначення; створення на базі колишніх ремонтних майстерень кооперативів, які надаватимуть послуги господарствам з обробітку й збирання сільськогосподарських культур і ремонту наявної в них техніки, з експлуатації та обслуговування осушених і меліорованих земель, а також систем на основі кооперації господарств, де вони є. Необхідно суттєво збільшити кредитні ресурси для виконання регіональних наявних програм родючості й вапнування кислих ґрунтів, розвитку земельних відносин з одночасним подальшим відшкодуванням відсотків за кредитування з обласного та районних бюджетів. Підняти на державному рівні питання щодо формування паритетних цін на закупівлю паливно-мастильних матеріалів виробниками сільськогосподарської продукції та монополістами, які реалізують їм солярку, бензин та хімічну продукцію. До 1990 року за одну тунну пшениці можна було купити одну тунну солярки, а тепер треба

за таку ж кількість палива віддати 10 тонн пшениці. Це несправедливо, вести господарство в таких умовах практично неможливо.

– Що необхідно зробити для збільшення виробництва рослинницької та тваринницької продукції в контексті продовольчої безпеки області?

– Харчування людей відповідно до медичних норм своєю актуальністю виділяється серед інших проблем на всіх етапах економічного розвитку регіону. Його вирішення цілком залежить від розвитку аграрного сектора. Якщо подивитись на темпи зростання виробництва основних видів рослинницької продукції, то тут більш-менш усе гаразд. У 2011 році урожайність зернових культур становила 29,7 ц/га, фабричних цукрових буряків – 326, картоплі – 164, овочів – 211 ц/га.

Однак до цього часу не вдалося досягнути зростання виробництва цих видів продукції на душу населення порівняно з 1990 та 2005 роками. Зокрема, знизилась такі показники: забезпеченість зерновими й зернобобовими, картоплею, плодами та ягодами, м'ясом у забійній вазі, молоком та яйцями. Регрес в економіці та інфляційні процеси призвели до відчутного зниження доходів населення. Внаслідок цього знизився попит на такі необхідні продукти харчування, як хлібопродукти, м'ясо та м'ясопродукти, молоко й молокопродукти, яйця, риба і рибопродукти, цукор, картопля, плоди і ягоди. Це порушує режим харчування людей. Хоча в 2010 році порівняно з 2005 було несуттєве зростання споживання цих продуктів.

Необхідно також зазначити, що, характеризуючи продовольчу безпеку, не слід керуватись лише даними виробництва продукції харчування в абсолютних величинах. Необхідно порівнювати фактичне споживання на душу населення з рекомендованими мінімальними фізіологічними нормами споживання. Статистика свідчить, що, за винятком хліба і хлібопродуктів, за всіма основними видами харчування людей спостерігається низький рівень фактичного споживання. Таким чином, аналіз продовольчої безпеки в області доводить, що, незважаючи на збільшення в 2011 році проти 1995 виробництва цих продуктів, а також здійснення заходів з розвитку сільськогосподарського виробництва, такий стан не можна вважати задовільним.

Підсумовуючи, можна сказати, що показники, які характеризують сучасний рівень розвитку аграрного сектора економіки Волині, поки що не відповідають природно-економічному потенціалу нашого краю і тому не забезпечують виконання цільових завдань, поставлених у рамках 18 регіональних програм, хоча область має сприятливі природно-кліматичні умови для формування багатосекторного та продуктивного сільського господарства. Ефективно використовуючи ці умови, можна досягти збільшення виробництва рослинницької та тваринницької продукції, кращого забезпечення населення продуктами харчування. Саме це й буде сприяти формуванню продовольчої безпеки в області.

Зерно як фактор продовольчої безпеки має бути на першому плані для АПК області, адже його посівні площі в структурі орних земель становлять 50%, воно має акумулювати основні складові ведення землеробства. Вектор їх дії має спрямовуватись на відтворення родючості ґрунту, збільшення внесення на поля сівозмін органічних і мінеральних добрив, висівання насіння не нижче 1-2 репродукції, нових і перспективних сортів зернових культур, правильного обробітку ґрунту (мінімізація полицевої оранки, збільшення чизельного, безпліцевого, поверхневого, у т.ч. мілкого й нульового обробітку).

Для господарств усіх природно-кліматичних зон Волинським інститутом АПВ НААН України запропоновано ресурсозберігаючі технології вирощування сільськогосподарських культур, зокрема: з наявністю від 5 до 50 гектарів ріллі – зерно-картопляна: 1 поле – озимі зернові; 2 – картопля – овочі; 3 – ярі зернові з посівом багаторічних трав; 4 – багаторічні та однорічні трави; а з наявністю землі від 50 до 500 гектарів – зерно-буряково-кормова: 1 поле – озимі, ярі зернові; 2 – кукурудза: на силос (80%), на зерно (20%); 3 – цукрові буряки (70%), картопля (30%); 4 – ярі зернові з підсівом багаторічних трав; 5 – багаторічні та однорічні трави.

У Перехідній і Поліських зонах слід більше висівати високоврожайну культуру тритикале, зменшивши площі посіву озимого жита, яке формує тут на 15-20 ц/га зерна менше, ніж тритикале. Якщо вміст гумусу в ґрунті менше 1,5%, то не слід мати в структурі посіву більше 40% зернових у Поліській, а в Лісостеповій (де вміст гумусу менше 2%) – 20% пшениці. Зі зміною клімату в останні 5 років (коли зима триває 2-2,5 місяця, а літо – 4 місяці) слід змістити строки посіву на 15-20 днів пізніше до визначених раніше оптимальних, використовувати для цього нові й перспективні сорти зернових культур.

Такий підхід дасть змогу забезпечити виробництво зерна всіма категоріями господарств до 2015 року на рівні 1 млн. 180 тис. тонн при врожайності 46,4 ц/га. Тобто подвоїться валове виробництво зерна порівняно з 2010 роком. З огляду на прогнозований баланс виробництва зерна в 2015 році загальна вартість урожаю в цінах 2010 становитиме 2,93 млрд. грн. Це дасть

можливість при щорічних затратах на виробництво зерна близько 1,83 млрд. грн. отримати прибуток у межах 530 млн. грн. при рентабельності зернової галузі на рівні 30%, а також забезпечити стабільне виробництво зерна як фактора продовольчої безпеки населення Волині.

– У чому ви бачаєте поліпшення фінансового стану в сільському господарстві?

– Кожний хлібороб нашого краю добре пам'ятає, як цвіте льон, що протягом 30 років (до 1990) був провідною культурою, площі якої становили понад 20 тис. га. Займаючи в структурі посіву 6-8%, він давав 70% доходів від рослинництва. У 1980-1990 роках область посідала перше місце в Україні та колишньому Союзі з виробництва волокна й насіння. Проте приватизація та розпаювання земель «похоронила» цю високодоходну й рентабельну галузь.

Експерти бачать вихід з цієї ситуації в замиканні всього циклу відродження галузі льонарства під керівництвом однієї структури – владної чи приватної, бажано в межах групи районів і господарств. Для цього потрібно спочатку 50-100 мільйонів євро інвестицій на 20 тис. гектарів. У нинішніх ринкових умовах економіка починає працювати з 2 тис. гектарів засіяного льону, а щоб мати значну вигоду – необхідно 14 тис. гектарів. А вже відродження льонової галузі неможливе на малих площах селянських господарств, вона вимагає високої автоматизації виробництва. Хіба хтось зараз погодиться йти руками рвати льон?

На нашу думку, слід розробити відповідну програму «Льон Волині». В основу її покласти вирощування льону олійного, оскільки його насіння швидко дає віддачу вкладених грошей, бо лляна олія досить дорога і цінна не тільки в харчовій, а й у парфумерній та фармацевтичній промисловості. Науковцями (В.Дідух, В.Сай, І.Дуць та інші) підрозглянуто: коли насіннєве зерно льону коштує в межах 30 гривень за кілограм, а товарне зерно для переробки продати по 5 гривень за таку кількість, то виходить близько 5 тис. грн. за тону. Яка зернова культура на сьогодні може конкурувати з льоном? Ніяка. До того ж соломка льону олійного містить близько 20% волокна (у льону-довгунця – близько 30%). Якщо дотримуватись технології вирощування, то можна отримати до 40 центнерів соломки з гектара льону олійного плюс до шести тонн короткого волокна. Це додатковий грошовий прибуток. Цим шляхом пішли господарства Житомирської області та Білорусь.

Другою прибутковою культурою на Поліссі був і є на сьогодні хміль. За рахунок державної підтримки в 1980-1990 роках було збудовано капітальні шпелери й сушарки, придбано відповідну техніку для його вирощування й переробки. У Луцьку до 1990 працювала хмелефабрика. Великий досвід щодо культивування цієї культури мали господарства Луцького, Рожищенського, Горохівського і Локачинського районів. У минулому й нині в необмежених обсягах купують продукцію хмелю всі пивоварні України та зарубіжжя. Один гектар хмелю забезпечує 50-80 тис. грн. грошових надходжень у Житомирській області. Вважаємо, що виділення коштів з обласного й районних бюджетів дасть можливість відродити льонарство і хмелярство на Волині, покращити фінансовий стан господарств усіх форм власності.

– На сьогодні в Україні на державному рівні дискусійним є питання про доцільність збільшення площ посіву цукрових буряків, аби з них виробляли біоетанол. Чи не призведе це до подорожчання цукру?

– Така пропозиція – просто «фантастична». У 2011 році в державі був чималий дефіцит цукру, воляниці за один кілограм платили 8-9 грн. Його завозили до нас із Білорусі. Досвід європейських сусідів доводить, що переробка продукції харчування на паливо – це шлях у нікуди. Для нашого краю оптимальною площею посіву цукрових буряків є 20 тис. га, ріпаку – 10-12 тис. га, сої – 3-4 тис. га. При врожаях цих культур ми зможемо забезпечити виробництво оптимальних обсягів цієї продукції, отримаємо кошти, які покрийуть виробничі витрати, і матимемо прибуток. Якщо буде перевиробництво цих культур, закономірно, що ціна на них впаде. Можна спрогнозувати: якщо вирощувати таку продукцію на паливо, то багато господарств взагалі перестануть займатися цими культурами, оскільки це буде не вигідно з економічної точки зору. Нам треба стабільно вирощувати такі культури і в таких обсягах, які будуть користуватися незмінним попитом на зовнішніх та внутрішньому ринках, давати відчутну економічну віддачу.

– Як Ви вважаєте, які проблеми на сьогодні найдужче хвилюють виробників, що вирощують овочі?

– Згідно зі статистичними даними, у 2010-2011 роках усіма категоріями господарств вироблено 248-272 тис. тонн овочів при середній врожайності 211 ц/га. Наші фермери й ОСГ мають досвід вирощування моркви, столових буряків, капусти та інших овочів. Про-

блемним питанням для них є зберігання й реалізація продукції. От, скажімо, приїздять восени компанії та купують весь урожай. Потім овочі миють, фасують, шліфують і продають у супермаркети. І мають на цьому «чималенький» навар, всього від 50 до 70%! А фермер і селянин (ОСГ) від цього нічого не отримують.

Щоб звести до мінімуму посередників, настав час створити заготівельні організації або кооперативи. Тоді фермери та ОСГ матимуть можливість формувати партії, охолоджувати, зберігати, пакувати, а далі за дорученням обслуговуючого кооперативу їх представник торгуватиме на ринку. У такому випадку додаткову вартість отримають усі члени цих формувань. Цим шляхом пішли фермери села Доросині Рожищенського району Волинської області. Вони викупили колишнє старе картоплесховище місцевого господарства. Спільними зусиллями кооперативу овочівників провели його ремонт, укомплектували відповідним обладнанням. Зараз ємність сховища – 1000 тонн, а із застосуванням контейнерів зберігання в ньому можна довести до 1500 тонн овочів. Для підготовки овочів на продаж протягом 9 місяців після збирання врожаю (почистити капусту, буряк і моркву) залучаються односельчани, які мають і роботу, і заробіток.

– Як Ви оцінюєте досягнуті результати в тваринництві?

– На Волині небагато родючих чорноземів, але є великі значні природні пасовища. Тому так склалося, що основний напрям аграрної області – це тваринництво, особливо в перехідній та Поліській зонах. Саме для інтенсивного розвитку тваринництва молочного і м'ясного напрямку маємо максимально сприятливі природно-кліматичні умови. У 2011 році всіма категоріями господарств вироблено валової продукції тваринництва на суму майже 1,3 млрд. гривень. У них утримується 191 тис. голів ВРХ, у т.ч. корів – 122 тис, свиней – 330 тис. голів. Це дало можливість виробити 124 тис. тонн м'яса в живій вазі, 450 тис. тонн молока та 197 млн. шт. яєць. Порівняно з 2010 роком виробництво молока і м'яса збільшилося на 0,1-2,3%, а яєць – на 8,7%. На розвиток цієї галузі спрямовано 13 млн. грн. державних коштів.

Однак досягнуті результати в тваринництві значно менші, ніж вони були в 1989-1990 роках. Особливо хвилює те, що кожного року зменшується поголів'я ВРХ, особливо корів, хвилює також їх мала продуктивність, про що вже згадувалося на початку інтерв'ю. Для повного відродження цієї галузі, на нашу думку, доцільно розробити та втілити в життя комплексну програму, якою передбачити: державну підтримку господарств, що утримують від 100 до 500 корів, а ОСГ – від 10 до 15 корів та 30-50 свиней; виділення цільових довгострокових кредитів на ремонт існуючих і будівництво нових тваринницьких приміщень, як це робиться в господарстві ім. Шевченка Горохівського і «Рать» Луцького районів; створення культурних високопродуктивних пасовищ для випасання худоби; ведення племінної справи. Крім цього, необхідно щорічно практикувати на базі нашого інституту та облплемоб'єднання проведення науково-практичних конференцій з керівниками і спеціалістами господарств, з таких, наприклад, питань, як виростити корову з річним надоєм 5-8 тис. кг молока, жирністю 3,5-4% або отримати кілограмовий добовий привіс однієї голови молодняка ВРХ. Кожній молодій сім'ї в селі за державні кошти слід дарувати високопродуктивну корову, племінну свиноматку, як це роблять у Білорусі та країнах Прибалтики. Така підтримка формуватиме мотивацію в селян до нарощування виробництва м'яса й молока, отримання вагомих грошових прибутків за свою працю.

Для відродження сільськогосподарського виробництва в ринкових умовах, його наукового забезпечення Волинським інститутом АПВ НААН України стосовно господарств усіх форм власності розроблені та пропонуються до впровадження ресурсозберігаючі технології ведення землеробства й тваринництва, вирощування високих врожаїв зернових, просапних і технічних культур, експлуатації осушених та меліорованих земель, ведення органічного землеробства, одержання двох урожаїв картоплі протягом року, завдяки яким максимально залучається у виробництво наявний земельний потенціал господарств. Це в кінцевому підсумку створить належні умови для забезпечення людей якісними продуктами рослинництва й тваринництва, створить продовольчу безпеку та належні умови для достойного життя, підвищення реальних доходів сільського населення Волині.

Василь ГОЛЯН